

**სამონასტრო ცხოვრებიდან მომდინარე
ლოცვითი ზოგადობები
პართლგაღიღებელი პრეზლის მეტყველებაში**

"ბერების ლოცვით ღმერთი იცავს სამყაროს. ვაზი ერთ გამხმარ სარს ეყრდნობა. გამოაცალეთ ვაზს სარი, რტო მიწაზე ჩამოვარდება და ვერ მოიტანს ნაყოფს. გამოაცალეთ ბერმონაზვნობა სამყაროს და რა მოუვა მას, თავად განსაჯეთ" (დიმიტრი როსტოველი, 1998, გვ. 8).

ქართველი მართლმადიდებლებისათვის ეკლესია, განსაკუთრებით კი მონასტერი, ცხოვრების საყრდენია. ისინი რჩევა-დარიგებისთვის, რწმენაში გაძლიერებისათვის, სულიერი განკურნებისათვის ხშირად მიმართავენ მას და იქაურ სწავლებებსა თუ წეს-ჩვეულებებს ნერგავენ საერო ცხოვრებაშიც. ამას განსაკუთრებით ხელს უწყობს მონასტრების მონახულება-მოლოცვის ტრადიცია. სწორედ ეს უდევს საფუძვლად მრევლის მეტყველებაში არსებულ სამონასტრო ცხოვრებიდან მომდინარე ლოცვით ფორმულებს. ისინი გამოიყენება როგორც ხატოვანი თქმა, ამა თუ იმ გრძნობის, აზრისა თუ განწყობილების გამოსახატავად...

მეტყველებაში (როგორც ერისკაცთა, ასევე ბერ-მონაზონთა) მათი გამოყენების საფუძველი წმიდა მამათა სწავლებაშიც უნდა ვეძიოთ. ისინი მოუწოდებდნენ მორწმუნეებს, გულშიც ელოცათ, რათა მარად ხსომებოდათ უფალი.

იოანე კიბისალმწერელი (კლემასი) გვიჩვენებს: "ეცადე ყოველთვის შეიგრძნობდე უფალს. ყოველი საგანი, როქელიც ატკობს გულს, ათბობს კიდევ მას. სულიერი ზემოქმედება მასში ჩნდება მხოლოდ სულიერ საგანთა ზემოქმედებით, რაც სულიერი ცხოვრების წესის აღსრულებაში მდგომარეობს. პისი დამახასიათებელი ნიშანია განდგომა ყოველი ქმნილებისაგან, ყურადღების მიპყრობა მხოლოდ ღმრთისადმი და ყოველივე ღმრთაებრივისაგან. ამ ნიშნის მიხედვით ის ისე განსხვავდება მშვიინვიერი და სხეულებრივი მხურვალეებისგან, როგორც ცა დედამიწისაგან" (უხილავი ბრძოლა, 2004, გვ. 182).

"გრძნობადი საგნებიდან გონება ღმერთის ჭკრეტისათვის აღვამაღლოთ. კისწავლოთ გონების აღმართვა გრძნობადიდან ღმრთაებრივისკენ... მღვიძარე უყავ, ყურადღება მიაპყარი გრძნობებს და არ დაუშვა, რომ რასაც მათი ქეშვეობით აღიქვამ, განაცხოველებდეს შენს გულისთქმას, პირიქით, გრძნობისმიერი შთაბეჭდილება ღვთის მცნებებს შეუსაბამე!" (იქვე, გვ. 77): ..როცა ეკლესიის ზარის ხმას გაიგონებ, მოიგონე მთავარანგელოზის ხარება: 'ღვთისმშობელო ქალწულო, გიხაროდენ...' და შენც მადლობდღე უფალს... როცა სახლში ხარ, გაიხსენე, რომ უფალი ბაგაში დაიბადა... როცა წვიმს, გაიხსენე, სისხლიანი ოფლის წვეთები ქრისტეს სხეულიდან... მზემ გაგახსენოს ის წყვილიადი, რომელმაც ჭვარცმისას მოიცვა სამყარო... ოდეს შესვამ ღვინოს და სხვა სასმელს, მოიგონე ძმარი და ნაღველი, რომელიც ასვენს ჭვარზე შენს ცუფებს; როდესაც იმოსები, გაიხსენე, რომ მარადიულმა სიტყვამ ხორცი შეისხა... და რომელმან ინება განშიშვლებული გაშოტილიყო და ვნებულისყო ჭვარზე ჭენტვის..." (იქვე, გვ. 73, 74).

"სასოწარკვეთილებისას გაიმხნევე თავი შენი და იმეორე გულში: "უფალი ნათელ ჩემდა და მაცხოვარ ჩემდა, ვისა მეშინოდეს" (ფს. 26-1,3), "აღსდევ უფალო, შემეწიენ და მიხსენ მე სახელისა შენისათვის" (ფს. 43-27), "საჯენ უფალო, მავნებელი ჩემი და ბრძოდე მბრძოლთა ჩემთა" (ფს. 34-1,2,3), "ყოვლადწმიდაო ღვთისმშობელო, შეგვეწიენ ჩვენ", "მფარველო ანგელოზო, საფარველსა ფრთეთა შენთასა დამიფარე მე"... (იქვე, გვ. 44-45).

თუკი წმიდა მამები, მოცემული ეპიზოდების გახსენებით, მონასტერში მცხოვრებთ სინანულისა და მწუხარებისაკენ (საკუთარი ცოდვებიდან გამომდინარე) მოუწოდებენ, ერში მცხოვრები მორწმუნენი მეტ-ნაკლებად ცდილობენ ამგვარ სწავლებაში უფრო ნუგეში ეძიონ და იმ ფრაზებს ირჩევენ, იმედს რომ აღუძრავს მათ. თუმცა აღსანიშნავია ისიც, რომ მსგავს ქმედებას ეკლესია და მამათა სწავლებაც არ უარყოფს: "ლოცვის შერჩევა შეიძლება თითოეულის ნება-სურვილს მივანდოთ. წაიკითხე ფსალმუნთა წიგნი და მათგან გამოკრიბე ისინი, რომლებიც ახლოს არის შენს სულიერ მდგომარეობასთან, ისწავლე და იმეორე ისე, რომ მუდამ თან გდევდეს ყოველგვარი საქმიანობისას, ლოცვიდან ლოცვამდე. ხშირად გამეორების შემდეგ მათ ენა თავისთვის გამოთქვამს, ხოლო გონება ღმერთზე ფიქრში განმტკიცდება. წმიდა კასიანე მოწმობს, რომ მის დროს მსგავსი მოკლე ლოცვები მიღებული იყო მთელ ეგვიპტეში. სხვა მამათა სწავლებებიდან ჩანს, რომ ამგვარ ლოცვებს მიმართავენ სინას მთაზეც, პალესტინაშიც, სირიასა და თითქმის მთელს ქრისტიანულ სამყაროში. ეს იყო ყველაზე კარგი გზა გონებაგაფანტულობისაგან თავდასაცავად, ყურადღების მოსაკრებად, რათა განუშორებლად ჰგებდნენ ღმერთში" (უხილავი ბრძოლა, 2004, გვ. 156); "მოკლე ლოცვები სულთქმითი ღვაწლია ღვთის წინაშე, მუდამ მღვიძარე იყავ და ილოცე, როგორც მხნე მებრძოლს შეჰფერის, "მოიღვაწე ღუაწლი იგი კეთილი" (I ტიმ. 6,12), რამეთუ "რომელი ვიდოდეს სიბრძნით, იგი ცხოვნდეს" (იგავი სოლომონისა 28, 26) — იოანე ოქროპირი" (იქვე, გვ. 156).

მრევლის წევრები მონასტრიდან ნაწილად მოკლე ლოცვით ფრაზებს არა მარტო გულში იმეორებენ, არამედ ცხოვრებაშიც იყენებენ: ამა თუ იმ საქმისას, ვისმეს ან რისმეს შეფასებისას, დალოცვისას...

გულში სათქმელი: დილით, სინათლის დანახვისას: "დიდება შენდა, რომელმან მოგვეფინე ნათელი!" ღამის ჩაქრობისას: "მიხსენ, უფალო, ჯოჯოხეთისა აღთაგან"; კარის გაღებისას: "მოწყალებისა კარი გამიღე, კურთხეულო ღვთისმშობელო"; ეკლესიის ზარების ხმის გაგონებისას: "უფალო, მესმა ხმა შენი და განიხარა გულმან ჩემმან". ჩაცმისას — "შემოსე უფალო მადლითა სულისა წმიდისა შენისათა" ან თუკი იმ დღეს მღვდვარება აქვთ გადასატანი: "შთამაცე, უფალო, ძალი ბრძოლასა და შეაბრკოლენ ყოველნი რომელი აღდგომილ არიან ჩემს ზედა და ჩემს ქვეშე, მტერი ჩემი მომეც მე მეოტად და მოძულენი ჩემნი მოსრენ" (ფს. 17,39); ღვთისმსახურების დროს საკმევლის კმევისას გულში ამბობენ: "წარემართენ ლოცვა ჩემი, ვითარცა საკმეველი შენს წინაშე" (ფს. 140,2); "რომელი ქერუბიმთას" გალობისას მრევლი გულში ამბობს "კურთხეულ არს მომავალი სახელითა უფლისათა..." ან: "მომიხსენე, უფალო, ოდეს მოხვიდე სუფევითა შენითა"... სეფისკვერის საკურთხეველში შეგზავნისას: "ესე არს პური ზეცისა, რომელ არს ტარიგი ღვთისა".

შენიშვნა: ლიტურგიისას სათქმელი მოყვანილი ფრაზები გვხვდება ტიპიკონის განმარტებებში. წმიდა მამათა ზემოაღნიშნულ მოძღვრებათა საფუძველზე შექმნილი ამ ლიტურგიკული კრებულის მიხედვით, ღვთისმსახურთა ლოცვასა და რიტუალს თან უნდა ახლდეს შესაბამისი ქმედება მრევლისაგან, რათა ლიტურგია იქცეს ერთ მთლიან ორგანიზმად (იხ. "წესი და განმარტება საღვთო ლიტურგიისა, თბ., 1993).

ზოგ შემთხვევაში წიგნურ ფრაზებს ენაცვლება გახალსურებული ვარიანტებიც. მაგ., ზეთისცხებისას, სხვა შემთხვევაში ნათლობის ლოცვის სიტყვების — "სვლად გზასა სიმართლისასა, სმენად სარწმუნოებისა" (კურთხევანი, ნათლობის საიდუმლო, 2000) პარალელურად გვხვდება: "დანშული გონება გამიხსენ, თვალთა ხედვა მომმადლე, ყურთა სმენა მომგვარე, ენა-პირი დამიტკბე, გულისყური განმიღე, ჭანი-ღონე მომეცი, მუხლმაგარი მატარე" (ნაკურთხ ზეთს ისვამენ სხეულის სხვადასხვა, განსაკუთრებით მტკივან ნაწილზე) — (დსკი, ფონდი E, პეტრე-პავლეს ტაძარი, 2005); კურთხევისას, როცა მოძღვრის ხელი თავზე დაედება: "ჭრისტეს ხელი მეხებოდეს, სნეულება ქრებოდეს, აორთქლება ხდებოდეს, ბოროტება კვდებოდეს" (იქვე).

მეტყველებაში ამა თუ იმ გრძნობის, აზრისა თუ განწყობილების გამოსახატავად: მაგ.: მოთმინების ან ღუმილის აღსანიშნავად იტყვიან: "დავდეგ საცოი პირსა ჩემსა" (ფს. 140,3) (მოცემული ფრაზა იხმარება "პირში წყალი ჩაიგუბას" მნიშვნელობითაც) — "რო მივხვდი, რაში იყო საქმე, დავდეგ საცოი პირსა ჩემსა"; "აექუნ ენაი ჩემი სასასა ჩემსა" (ფს. 136,6) — ამ გამოთქმას უფრო ღუმილის აღთქმისას იყენებენ: "ალაღად რო მითხრა ყველაფერი, ვუთხარი: ნუ გეშინია, აექუნ ენაი ჩემი, სასასა ჩემსა-თქვა, ჩემგან ვერავინ ვერაფერს გაიგებს-თქვა"; შევნიშნავთ, რომ აღნიშნული ფრაზა ერთგულების აღსანიშნავადაც გვხვდება (იგი ერთგვარი წყევლის ფორმაა). მაგალითად, დეკანოზმა არჩილ მინდიაშვილმა გარდაცვლილი ბერი გაბრიელის შესახებ თქვა: "მან ერთხელ მითხრა — "მამაო არჩილ, არასოდეს დაივიწყო შენი მამა გაბრიელი"; მე კი ვიტყვი: აექუნ ენა ჩემი სასასა ჩემსა, უკეთუ შენ დაგივიწყო, ბერო გაბრიელ" (2003 წ. ივნისი, რადიოსადგური "ივერია", საკვირაო ქადაგების აუდიოჩანაწერიდან).

ამა თუ იმ ეპითეტის მნიშვნელობით ვინმეს შეფასებისას იტყვიან, სიკეთის დაუნახავ, უმადურ ადამიანზე — "კაცი პატივსა შინა იყო, ბაძვიდა იგი პირუტყვთა უგუნურთა და მიემსგავსა მათ" (ფს. 48,12): "გადაყვა ჩემი ოჯახი ჩემ ბედოვლათ ქმარს, მარა ზო იცი, კაცი პატივსა შინა იყო, ბაძვიდა იგი პირუტყვთა უგუნურთა და მიემსგავსა მათ"; მოლაღატე ახლობელზე — "რომელი ჭამდა პურსა ჩემსა, აღილო ჩემ ზედა ბრჭყალი" (ფს. 40,9). აღნიშნულ ფსალმუნში ნაწინასწარმეტყველებია იუდას მიერ ქრისტეს ღალატი და გაცემა: "დედაჩემის ძუძუ ქონდა ნაწოვი, ჩვენ ოჯახში გაიზარდა, მერე რომელი ჭამდა პურსა ჩემსა, აღილო ჩემზედა ბრჭყალი, მოიყვანა ვიღაცები და ისე გაგვძარცვა, თითზე გადასახვევი არაფერი დაგვიტოვა"; უგუნურ, უგულო კაცზე — "ყურ ასხენ და არა ესმას" (ფს. 113,14) ან "თვალ ასხენ და ვერ ხედვენ" (იქვე): "მაგას იმდენი ველაპარაკე, მაგრამ ყურ ასხენ და არა ესმას", "უყურებს, შვილო, მისი დედამთილ-მამამთილის წვალებას, მარა თვალ ასხენ და ვერ ხედავს"; კეთილშობილ, მართალ ადამიანზე იტყვიან: "ღმერთი არს მის თანა", რაც მომდინარეობს ფსალმუნის ფრაზიდან "ღმერთი არს თესლთა შორის მართალთა" (ფს. 149,7);

მწუხარებას მრევლის წევრები შემდეგი ფრაზებით გამოხატავენ: "ღმერთო, შეწევნასა ჩემსა მოხედენ" (ფს. 69,1) "ღმერთო, ნუ განმეშორები ჩემგან" (ფს. 70,12); უმწეობისა და სასოწარკვეთილების აღსანიშნავად გვხვდება "გული ჩემი შეძრწუნდა და დამიტევა ძალმან ჩემმან" (ფს. 37,10): "ამ ამბავმა გამანადგურა, გული ჩემი შეძრწუნდა და დამიტევა ძალმან ჩემმან"; სიხარულის გამოსახატავად მორწმუნენი ამბობენ: "ტკბილ ხარ შენ, უფალო" (ფს. 118,68): "არ ღირს ვარ, უფალო შენი წყალობის, მაგრამ ტკბილ ხარ შენ, უფალო და სიტკბოებითა შენითა მასწავლე მე სიმართლენი შენი" (ბოლო ფრაზა მთლიანად ფსალმუნის სიტყვებს წარმოადგენს)...

ღიალექტიისათვის დამახასიათებელ დალოცვის ფორმულებს მეტ-ნაკლებად ენაცვლება ფსალმუნებისა და ლოცვების პერიფრაზები, რომლებიც არქაულ სტილს ინარჩუნებენ. მრევლის წევრები მადლიერებას საქმიანობისას შესაბამისი დალოცვით გამოხატავენ; მაგ.: წყლის მიწოდებისას ჩვეულებრივ მადლობას ენაცვლება: "წყალსა ზედა განსასუენებელსა გამოგზარდოს უფალმა" (მდრ.: ფს. 22) ან: "გასუას უფალმა წყარო ცხოვრებისა" (მომდინარეობს ძველი აღთქმიდან — "შენგან არს წყარო ცხოვრებისა და ნათლითა შენითა ვიხილოთ ჩვენ ნათელი"; ფს. 35,8), შესაბამისად, გვხვდება იოანეს სახარებაშიც: "...ხოლო რომელმან სუას წყლისა მისგან, რომელი მივსცე მას, არღარა სწყუროდეს უკუნისამდე" (იოანე 4,14); სეფისკვერის ჩამორიგებისას: "უფალმა მოგმადლოს პური არსობისა" (მომდინარეობს ლოცვიდან "მამაო ჩვენო")...

ზემოთ აღნიშნული ლოცვითი პერიფრაზების მეტყველებაში გამოყენების შემთხვევები ხშირად გვხვდება გასული საუკუნის ლიტერატურაშიც (ი. ბაგრატიონი, 1990; ტ. გაბაშვილი, 1990). დღევანდელმა მორწმუნეებმა კი ისინი, ეკლესია-მონასტრების მოლოცვის ჩვეულებიდან გამომდინარე, სამონასტრო ცხოვრებიდან აიღეს.

ლიტერატურა

- ახალი აღთქმაი, I ტომ. 6,12; იოანე 4,14, თბ., 2003.
 ბერმონაზვნობა, თბ., 1998.
 ი. ბაგრატიონი, 1990 - ი. ბაგრატიონი, კალმასობა, თბ., 1990.
 ტ. გაბაშვილი, 1990 - ტ. გაბაშვილი, მიმოსვლა, თბ., 1990.
 დსკი, ფონდი E - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
 ღიალექტოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის მასალები, ფონდი E.
 იგავი სოლომონისა 28, 26 — ბიბლია, სტოკჰოლმი, 1989.
 კურთხევანი, ნათლობის საიდუმლო, თბ., 2000.
 ლოცვანი, თბ., 1987.
 რადიოსადგური "ივერია", 2003 წლის ივნისი, საკვირაო ქადაგებების
 აუდიოჩანაწერი
 დიმიტრი როსტოველი, 1998 - დიმიტრი როსტოველი, სწავლანი,
 "ბერმონაზვნობა", თბ., 1998.
 ტიბიკონი, თბ., 1987.
 უხილავი ბრძოლა, თბ., 2004.
 ფსალმუნნი მეფის დავითისა, თბ., 1989.
 წესი და განმარტება საღვთო ლიტურგიისა, თბ., 1993.

LUIZA KHACHAPURIDZE**PRAYING PATTERNS IN THE ORTHODOX CHRISTIAN SPEECH
ORIGINATED FROM THE MONASTERY LIFE**

For the Georgian orthodox believers church and particularly the monastery is the pivot of life. They often turn to the church for advice, for the strengthening in their faith, for spiritual convalescence and then adopt the teachings and customs in their secular life. This activity is encouraged by the tradition of pilgrimage to monasteries. The traveling and prayers present the source of speech formulas that the congregation brings about in speech: (the words in their part are taken from the Psalms, Liturgy and other prayers).

The reason of the usage of these patterns can also be related to their application in the teachings of the Sacred Fathers. They advised the believers to pray silently in their minds and memory in order to remember the God always. The members of the congregation learn the canonical phrases and repeat them in their memory and apply them in their daily lives. The patterns are figurative expressions to describe a feeling, idea, or disposition, or to bless some other person.